

Es Busqueret

Núm. 15, setembre de 2007

**revista de
divulgació ornitològica**

Es Busqueret

Número 15, setembre de 2007

Revista de divulgació ornitològica de les Illes Balears

Edita

Grup Balear d'Ornitologia i Defensa de la Naturalesa (GOB)

C/Manuel Sanchis Guarner, 10 baixos. 07004 Palma. Illes Balears. Espanya

www.gobmallorca.com

Editor

Rafel Mas

Comitè editorial

Xavier Canyelles

Jesús R. Jurado

Cristina Fiol

Manuel Suárez

Disseny i maquetació

Antoni Muñoz

Correcció de l'original

Sebastià Avellà

Carles López-Jurado

Fotografia portada

Busqueret de capell (*Sylvia atricapilla*), femella.

Aquesta espècie té un clar dimorfisme sexual que és evident en el color del "capell" que té damunt el cap. Els mascles el tenen de color negre mentre que les femelles com la de la fotografia el tenen de color marró. Quan surten del niu, i durant unes setmanes abans de fer la muda, els juvenils, tant mascles com femelles, també tenen el capell de color marró

Autor: Pere J. Garcias

Impressió

Taller Gràfic Ramon

Dipòsit legal: PM-1937-2004

Índex

Editorial	4
Coses d'ornitologia. Bartomeu Nadal, ornitòleg de taller <i>Jesús R. Jurado</i>	6
Es Busqueret aplaudeix. Acció Ecologista Agró celebra el seu 25è aniversari <i>Antonina Siquier</i>	11
Es Busqueret es queixa. Del mal ús de mètodes de captura d'aus <i>Cristina Fiol</i>	12
Els nostres aucells. Els virots <i>Pere Vicens</i>	14
Col·laboració. Sobre les comunitats d'aucells forestals a Mallorca <i>Josep Sunyer</i>	16
Traduint una mica. Qui són les estrigiformes <i>Jesús R. Jurado</i>	25
Sabies que...? Un primitiu recompte de voltors <i>Jesús R. Jurado</i>	32
Notícies del món <i>Manuel Suàrez</i>	34
Coses d'ornitologia. L'autèntic James Bond, amb llicència per anellar. <i>Nick Riddiford i Rafel Mas</i>	36
Sortides ornitològiques <i>Lluís Parpal, Maties Rebassa, Manolo Suàrez i Rafel Mas</i>	38
A l'aguait. <i>Alicia Pioli i Rafel Mas</i>	42
Es Busqueret recomana. Happy feet, ecologisme ballat i cantat <i>Juanjo Bazán</i>	46
Humor. <i>Xavier Canyelles</i>	48

Editorial

L'accident del "Don Pedro" al litoral eivissenc

El passat dia 11 de juliol, Eivissa es va despertar amb la preocupant notícia de l'enfonsament del vaixell "Don Pedro", un mercant de 145m d'eslora, de la companyia naviliera *Iscomar*, que normalment realitzava la ruta Palma-Eivissa-Dènia. En la matinada del dia 11, el vaixell acabava de sortir del Port de Vila cap a Dènia; per motius que es desconeixen -i de difícil explicació-, l'embarcació va topar contra l'illot de Dau Gros, escassament a una milla nàutica del port. En menys d'una hora el vaixell va estar al fons de la mar, a uns 45m de fondària. Afortunadament i malgrat l'aparatós de l'accident, no es varen haver de lamentar desgràcies personals.

Des del moment de l'accident, el desplegament de mitjans personals i materials per part de les administracions implicades, va ser exemplar. A les 7:30h del dia 11, a la zona ja es trobava el buc "Clara Campoamor" de Salvament Marítim, per encarregar-se de la succió del combustible que sortia del "Don Pedro". Durant els primers dies treballaren un gran nombre d'operaris de diferents organismes i és destacable el paper que va jugar la Ministra de Foment, que va realitzar un seguiment *in situ* de totes les tasques.

Durant el mes d'agost hem assistit a la lenta i molt delicada tasca d'extracció del combustible. Malgrat això s'han donat episodis no desitjables en un esdeveniment ja de per sí prou catastròfic: a principis d'agost es va

conèixer que el buc transportava unes 10 tones de bateries usades; s'han donat contínues fuites de combustible, la majoria petites, però d'altres d'una certa identitat, com la que es donà els darrers dies del mes coincidint amb un temporal de llevants, etc. Tots aquests episodis, sumats a l'accident, han deixat en evidència la total manca de previsió per part de les administracions davant d'accidents d'aquest tipus. En el moment de l'enfonsament, al Port de Vila no es disposava ni d'un sol metre de barreres de contenció d'hidrocarburs ni d'absorbents, no existia cap tipus de protocol per actuar davant de la possible catàstrofe, etc. Així i tot, i tal com ja hem esmentat, les administracions competents actuaren amb diligència i es varen evitar mals majors. Però crida l'atenció que fa devers un any i mig un altre vaixell, el "Rolón Sur", de la companyia *Balearia*, se va accidentar contra l'illot dels Penjats, també a les proximitats del Port de Vila i que el fet no hagi servit per aprendre la lliçó i començar a disposar dels mecanismes per evitar una catàstrofe mediambiental.

Aquest dos casos exposats, i no són els únics al nostre litoral, es produïren al Parc Natural de ses Salines d'Eivissa i Formentera, a l'interior d'un LIC marí i a les aigües de la Reserva Marina dels Freus. Totes aquestes figures de protecció, no han servit ni per impedir aquests accidents ni per disposar d'eines bàsiques per fer-lis front.

Els principals efectes d'aquests accidents es pateixen a l'àmbit marí, ja que la contaminació per hidrocarburs passa a afectar a diversos organismes i ecosistemes. Recordem la presència a la zona d'aquests freus, d'extenses i relativament ben conservades praderies de *Posidonia oceanica*, que varen ser declarades Patrimoni de la Humanitat per la UNESCO. Tot i això no hem d'oblidar els ecosistemes terrestres que s'han vist afectats. En aquest sentit cal destacar la importància ecològica dels illots presents als Freus. Atresoren importants valors naturals, molts d'ells únics, destacant notables colònies d'aus marines. Als illots de Daus, illes Malvins i s'Esponja, és a dir, els més afectats per l'accident, hi trobem colònies de fumarells o nonetes (*Hydrobates pelagicus*), baldrigtes o virot gros (*Calonectris diomedea*), corb marins (*Phalacrocorax aristotelis*), i gavines (*Larus michaellii*), i a Malvins, anys enrere han criat les gavines de bec vermell (*Larus audouinii*). Però els valors naturals afectats per aquest accident, varen ser una preocupació menor per a la majoria d'administracions implicades; l'accident es va produir en plena temporada turística i afectà de ple a tres platges molt freqüentades: platja de Talamanca, les Figueretes i Platja d'en Bossa. Així, inicialment, tots els esforços es varen centrar en minimitzar l'accident i els seus efectes de cara a la temporada turística, procurar que les platges es vessin afectades el mínim possible i que la imatge turística d'Eivissa no patís. Amb tot, la Ministra de Medi Ambient en la seva visita a la zona, es va posar a la disposició del Govern Balear per portar a terme els estudis necessaris per avalu-

ar el grau d'afecció i aplicar mesures compensatòries.

D'aquí poc el cas del "Don Pedro" perdrà la seva força mediàtica, deixarà d'interessar i ràpidament ens preocuparem d'altres temes. En aquests moments hi ha encetat un nou debat voltant: recuperar el vaixell o deixar-lo enfonsat i com a atractiu per al busseig? La normativa balear sobre l'enfonsament és molt restrictiva i només es permet fer-ho amb embarcacions que hagin eliminat tots els components contaminants (només es pot enfonsar el casc del vaixell, format únicament per fusta o ferro). El "Don Pedro" presenta gran quantitat d'elements molt contaminants i de difícil o impossible eliminació: materials aïllants com l'amiant, cables, motors hidràulics, bateries, pintures amb plom, etc. L'administració no pot vulnerar la seva pròpia normativa. És per això que els grups ecologistes i la societat civil, no podem permetre que s'oblidin de tot el que han promès: cal reclamar que es realitzi l'estudi de viabilitat per tractar de treure el vaixell, que es portin a terme totes les avaluacions necessàries per saber, a mig i llarg termini, com ha afectat aquest accident als valors naturals d'una zona que ha merescut el cúmul de figures de protecció esmentades, que es disposin de les mesures necessàries per fer front a accidents d'aquest tipus a tots els ports de les Illes Balears, i que es depurin totes les responsabilitats civils i penals d'aquest accident.

En definitiva, ens cal estar ben alerta perquè no quedi tot en bones paraules i exigir enèrgicament que el nostre litoral, no tan sols sobre el paper, disposi dels mecanismes de protecció que es mereix.

Coses d'ornitologia

Bartomeu Nadal, un ornitòleg de taller

Jesús R. Jurado ¹

Pot ser hi ha ornitòlegs de biblioteca, de laboratori, de camp..., mai però, havia conegut a un ornitòleg de taller. I sens dubte Bartomeu Nadal ho és: no surt al camp a veure aucells, no és usuari habitual de prismàtics, ni tan sols diserta dels seus coneixements als fòrums d'aus. Resumint, ornitològicament, tot ho ha fet al seu taller: Bartomeu Nadal és un ornitòleg taxidermista..., i bastants coses més.

Les meves curolles de saber coses dels ornitòlegs que ens precediren i més si s'han dedicat a l'ornitofauna de les Illes, feren que ja des de

molts d'anys enrere hagués tingut present a Bartomeu Nadal per la senzilla raó de que junt amb en J.J. Tato i en J. Mayol, eren els naturalistes que havien format la darrera baula entre el darrers grans mestres com foren en Ph.W. Munn i en A. von Jordans, entre altres, i l'actual era Gòbica que començà ja fa uns trenta cinc anys. En aquell impasse de poc més de dues dècades, a *grosso modo* es podia dir que si a l'exterior saberen res dels nostres aucells fou gràcies a les notes i llistats que en Tato, en Mayol i en Nadal, enviaren periòdicament a unes *Ardeola* d'una SEO que vivia els pri-

Don Bartomeu amb els primers aucells que va naturalitzar

(¹) jrjurado@telefonica.net

mers temps. Jo tenia ben present a Bartomeu Nadal però tan sols sabia que havia nascut l'any 1934 a Felanitx i que havia enviat citacions ben interessants a l'*Ardeola*.

Unes consultes intercanviades amb els companys Cati Artigues i Toni Muñoz, conservadors de la col·lecció naturalística del Museu d'Artà -en el que figurava com a col·laborador un taxidermista dit Nadal-, em van fer renàixer l'interès i vaig contactar amb l'amic Pere Vicens, ornitòleg i felanitxer, per mirar de trobar-lo i anar-lo a conèixer. I en Pere el trobà i el coneguérem.

A partir d'aquí, tot va anar rodat. Després d'un parell de cridades telefòniques, en Pere i jo vàrem anar a visitar-lo i passàrem amb ell un horabaixa inoblidable. D. Bartomeu -i consti que li agrada que li diguin Tomeu-, de setanta-tres anys d'aquells que es duen en plena forma, és una persona afable, erudita i comunicadora que, sense embuts, ens va contar i contar...

Bartomeu Nadal i Oliver va nèixer a Felanitx l'any 1934 i amb el temps es va fer mestre d'escola. L'amic Pere Vicens, tan interessat com jo en tema, va ser alumne seu i recorda a aquell professor de Sa Graduada com a un home "*metòdic, seriós, concret, precís, exigent i, al mateix temps, comprensiu...*". Diu en Pere que "*copsava als nins o bergantells, que s'aturaven i callaven quan el veien passar amb aquell aire de profunda serietat que l'envoltava...*". Sens dubte, eren altres temps!

Son pare, Jaume, era un pagès d'aquells que saben de tot i el que no saben ho aprenen de manera autodidacta, com feu amb la taxidèrmia,

Virot capnegre, *Puffinus gravis*. Foto: J.R.Jurado

que l'aprengué tot solet començant per desmuntar una gavina dissecada i fent proves fins a dominar el tema. D'ell va aprendre, el nostre Bartomeu Nadal, els rudiments d'aquest quefer i el gust per l'experimentació. Encara no tenia quinze anys quan ultimà els seus primers treballs i ja mai va deixar d'avançar donant als animals aspectes el més atracat possible a la realitat, no tan sols en la conservació del producte al llarg del temps sinó en qüestions com els ulls o les postures. Parlem d'una persona totalment perfeccionista: mos conta com per trobar les mescles i substàncies idònies per a la conservació, va fer proves amb dues-centes pells de conill... i en té que encara no s'han podrit!. Després de tants d'anys, en Bartomeu Nadal reconeix perfectament les peces dissecades per ell gràcies, per exemple, a la forma de tractar els peus dels aucells: els dits acostumen a agafar postures no desitjades i ell, en una època d'adhesius dolentíssims, a més de posar la cola, clavava amb agulles de cap blanc, els dits a la base un per un, fos a un bocí de suro

Don Bartomeu amb en Jesús Jurado, durant la trobada a ca seva. Foto: P.Vicens

o a una branqueta, i després d'un parell de dies, tallava el capet de les agulles, deixant els dits perfectament adaptats a la forma de la peanya. Una petita mostra de la personalitat d'aquest home sense oblidar que en un temps no molt llunyà encara, la taxidèrmia fou una de les eines fonamentals en la didàctica de la Natura en múltiples col·leccions a museus i escoles.

Bartomeu Nadal però, sentí que li mancava alguna cosa intuïnt que essent aquella activitat un bon entreteniment i un gran ajut, sens dubte podia ser qualque cosa més. Poc a poc, observant les aus trobades o caçades que li arribaven i el concurs de consultes personals, a més de la lectura i aprenentatge dels treballs i llibres que anava atresorant, arribà a assolir una fita important en ser capaç d'identificar tot quant aucell arribava al seu taller. Ja com a ornitòleg, comença a participar a la història ornitològica del país formant part del recent nat -1956-, *Centro de*

Estudios Ornitológicos de Baleares junt amb coneguts aucellaires com en J.J. Tato Cumming o el Dr. José A. Valverde, col·laborant així mateix en el bolletí de l'esmentada associació, la revista *Balearica* on per exemple, ens parla del naufragi d'un petrolier al sud-est de Mallorca que feu que arribessin a la costa dotzenes d'aus marines, majorment **cadafets**, a les que agafà de ple el vessament de cru i de les que moltes acabaren passant pel seu taller.

Fou també soci de la *Sociedad Española de Ornitología (SEO)* des dels primers temps, mantenint correspondència amb el seu fundador, el Dr. Francisco Bernis. En aquests temps Bartomeu Nadal feia una gran arrebegada de citacions dels aucells interessants que passaven per les seves mans, amb descripcions i dades amb les que confeccionava llistats detallats que enviava de tant en tant a l'Ardeola, llistats ben coneguts dels vells ornitòlegs en actiu d'aquestes illes. En aquestes llistes trobem els

únics **virots capnegres** citats a aigües balears, un **grifó** l'any 58, un **gavinot** en el 60, un **pela-roques** en el 64, les tres primeres cites d'**hortolans blancs** citats a l'arxipèlag, l'únic **tord daurat** agafat a Mallorca, la primera cita de **gralla** a l'arxipèlag, un **soterí orellut** en el 69, l'únic **sisó** citat fins ara, dos **pinsans borroners** en el 67 i el 68, i alguns **gaigs**, entre altres moltes cites ben interessants, atès que en aquella època la llista d'au-cells presents a l'arxipèlag estava en plena construcció. Aquesta relació amb la SEO té un altre cas gairebé anecdòtic: fou en Bartomeu Nadal l'avalador d'un Joan Mayol quasi encara un nin, que volia ingressar a la SEO.

Aquest ornitòleg de taller -moltes de les seves peces duen a la peanya una plaqueta vermella que diu "J. y B. Nadal. Riera, 9. Felanitx"-,

que no ha usat ni binocles ni "teles", ni molt manco sap el que és el "digiscoping", sí que en sap molt però, de llibres, treballs i citacions. Conserva els seus llibres que tant el varen ajudar, guies d'au-cells des de la Brün a la Heinzel i una de rareses d'en Hollom a més de tots els toms de la col·lecció de llibres-guia d'en Paul Geroudet entre molts d'altres, complementats amb separates, claus i treballs de noms com Bernis, Brehm i un llarg etcètera. Entre els papers personals té perfectament ordenades llistes de clients, de proveïdors -des de productes químics fins a ulls de vidre-, fotos de moltes peces de la seva llarga trajectòria i les citacions, anotades totes a fulls dissenyats per ell i encarregats a impremtes. Tot escurpulosament arxivat.

Bartomeu Nadal es va retirar l'any 1982 i ell calcula que des del

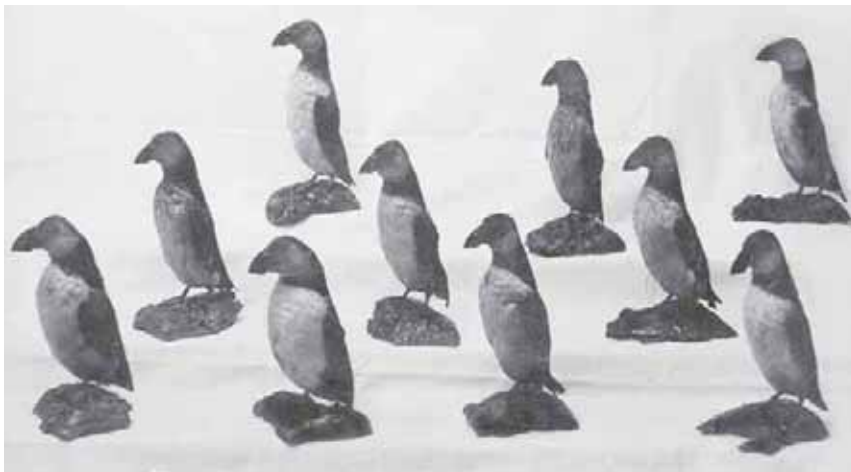
Don Bartomeu al Museu d'Artà, mostrant a na Cati Artigues una de les seves peces. Foto: P.Vicens

principi, ha naturalitzat uns trenta mil animals amb poc marge d'error, la qual cosa dóna un promig esfereïdor: més de dos animals dissecats al dia!, des de bocs fins a cranques. Molts anaren a col·leccions particulars -que també té registrades-, o públiques com la d'un conegut bar de Llubí, però molts d'altres acabaren a escoles de tota l'illa i sobre tot, al Museu d'Artà de la mà del seu fundador, Llorenç Garcias i Font amb el que també col·laborà i a on ara, recent restaurada, ordenada i retolada la mostra zoològica pels nostres companys esmentats abans, Cati i Toni, vàrem dur de visita al nostre personatge perquè després de tants d'anys pogués veure els seus exemplars i com llueixen després de la posta al dia del museu.

La primera llarga visita a ca seva va resultar enormement interessant i alligonadora, i fins i tot emotiva, i

tant en Pere com jo sortírem il·lusionats i satisfets quan ens va dir que l'haviem com a engrescat de bell nou i que miraria de donar forma al llistat de les seves citacions dels darrers anys d'activitat. La visita es complementà poques setmanes després, amb la trobada de tots els implicats al Museu d'Artà. Allà, després de contemplar, identificar i acaronar els seus animals i intercanviar comentaris i anècdotes, Bartomeu Nadal firmà en el llibre de visites i ja ben assabentat del quefer del nostre grup ornitològic, encara ens va donar una altra ditada de mel: "em podeu fer soci del GOB", ens va dir.

Aquest és Bartomeu Nadal, l'únic ornitòleg de taller que coneixem i una fita important en la història de l'ornitologia de l'arxipèlag. La seva energia, aquella que ens manté als que feim les coses per amor, farà que no sigui la darrera vegada que parlem d'ell.

Exemplars de cadafet, *Fratercula arctica*, víctimes d'un abocament de petroli. Foto: B.Nadal

Es Busqueret aplaudeix

Acció Ecologista Agró celebra el seu 25è aniversari

Antonina Siquier ¹

A l'any 1983 va néixer Acció Ecologista Agró al País Valencià i en motiu del seu 25è aniversari varen convidar al GOB per tal que, com a grup germà, els fes una xerrada sobre com ens organitzam i les activitats que feim a les Illes.

Aquesta xerrada, celebrada el passat 8 de juny, va reunir prop de vuitanta persones en una carpa de la XX Fira alternativa de València que es celebrava al llit del riu Túria. Va ser molt dinàmica i per part del públic es varen plantejar nombroses qüestions sobre la nostra organització.

A més de la defensa territorial, l'estudi, disposar d'un important fons de documentació, inici en les activitats d'educació ambiental... un

dels camps on són més actius els nostres companys d'Acció Ecologista Agró és en el tema de la custòdia de territori. En concret el dissabte 9 de juny es va realitzar a les Marjals d'Almenara que gestionen una planificació de macròfits a diferents basses i marjals i, aquell mateix cap de setmana, es varen poder fotografiar dos pollets de fotja banyuda reintroduïda a la Marjal d'Almenara i que no havia tornat a criar des de l'any 2002. Sens dubte una esperança per a la recuperació d'una espècie en vies d'extinció.

Des d'*Es Busqueret* hem pensat que aquests 25 anys són un gran motiu d'alegria. Molts d'anys per els companys valencians!

(¹) antoninaina@gmail.com

Es Busqueret es queixa

Del mal ús de mètodes de captura d'aus

Cristina Fiol ¹

Ja fa vàries vegades que, de manera gairebé casual, ens assabentem de l'ús incorrecte o abusiu d'un mètode de captura d'aus com són els filats japonesos.

Aquests tipus de filats, que estan reservats exclusivament per a dur a terme l'anellament científic d'aus, sembla que s'empren com a solució miraculosa per combatre les "molèsties" provocades pels ocells, com per exemple les donades per les mèl·leres i gorrions en menjar-se el

fruits d'unes vinyes o desembrar plàntules d'un jardí, entre d'altres.

S'ha comprovat que el seu ús indiscriminat i en mans de personal no expert és nefast per les aus i tampoc soluciona el problema de la depredació dels cultius.

El problema radica en varis punts:

- L'ús dels filats japonesos és il·legal fora de l'àmbit de l'anellament científic d'aus.

Ferrericó, *Parus major*, enganxat en una xarxa. Foto: M.Suàrez

(¹) barratxina@hotmail.com

Els filats japonesos han d'estar ben identificats quan s'utilitzen al camp. Foto: M.Suàrez

- Es requereixen uns coneixements determinats i experiència per a l'extracció i maneig segur dels ocells, d'aquesta manera s'eviten causar danys a les aus ni a qui les maneja.
- NO és un mètode selectiu per un determinat grup o espècie de passeriformes (o sigui que no és per capturar exclusivament mèl·leres o gorrions).
- L'eliminació o translocació dels individus capturats deixa un nínxol buit que serà ocupat en poc temps per altres individus. A part del desastre que suposa fer això en època de reproducció.
- Existeixen altres opcions científicament comprovades que es poden anar alternant per minimitzar els danys provocats per les aus i innocus per elles (cobriment dels cultius, cintes sonores, objectes reflectants, etc).

Una vegada analitzades aquestes opcions cal donar un cop d'atenció a tots els implicats:

- Com és que, encara avui, després d'uns anys de denunciar els fets, es segueix duent a terme aquesta pràctica?
- Com és que amb els perjudicis i poca eficiència que té la utilització d'aquests mètodes en aquest cas, pareix ser que és un procés en expansió?
- Com és que, en determinats casos, les autoritats competents, amb coneixements dels fets anteriors, amb estudis realitzats al respecte sobre la taula i no fent cas de la normativa europea, segueixen concedint permisos especials per aquest tipus de captura i s'intenten minimitzar les conseqüències reals?

Els nostres aucells

Els virots

Pere Vicens ¹

El virot gros *Calonectris diomedea*, el virot petit *Puffinus mauretanicus* i el virot de llevant *Puffinus yelkouan* són tres aus que ens poden dur a confusió, sobretot si no estem avesats a observar les espècies marines. Semblen gavines joves però les podem diferenciar d'aquestes per:

- Tenen costums molt més pelàgiques (viuen a mar endins) i sols s'acosten a la costa en les migracions i per a criar.
- Solament el virot gros és de la grandària d'una gavina. Els altres dos són notablement més petits d'envergadura.
- La manera de volar dels tres és planejar a ran d'aigua, mentre que les gavines habitualment volen més alt amb batecs d'ala generosos.
- La coloració és gris terrosa general, sense les escates habituals a les edats joves de les gavines.

Entre ells, també hi ha diferències substancials que ens permetran diferenciar-los, sobretot quan es veuen al mateix temps. Ens fixarem primer en la grandària i en la manera de volar:

- El virot gros és (com indica el nom) més gros i més lent, amb moviments dolços i llargues planejades amb unes batudes d'ales suaus.

- Els altres dos són més petits, amb les batudes d'ales més ràpides, poc elegants, i les planejades són més curtes.

La coloració és també diferent:

- El virot gros té les parts superiors de color gris-terra amb les puntes de les ales i de la cua negres (aquest és un detall molt important). Les parts inferiors són blanques.
- El virot petit té les parts superiors molt més fosques, amb el capell una mica més fosc (detall també important). Les parts inferiors són de color crema amb una suau transició cap al color fosc de la cara. La línia fosca de les aixelles (la vorera de les plomes axil·lars i les infracobertores petites) és difosa.
- El virot de llevant és molt semblant al virot petit, però té un major contrast entre les parts superiors, quasi negres, amb les inferiors, quasi ben blanques, sobretot a la zona del coll. La línia fosca de la zona de les aixelles es pot veure clarament.

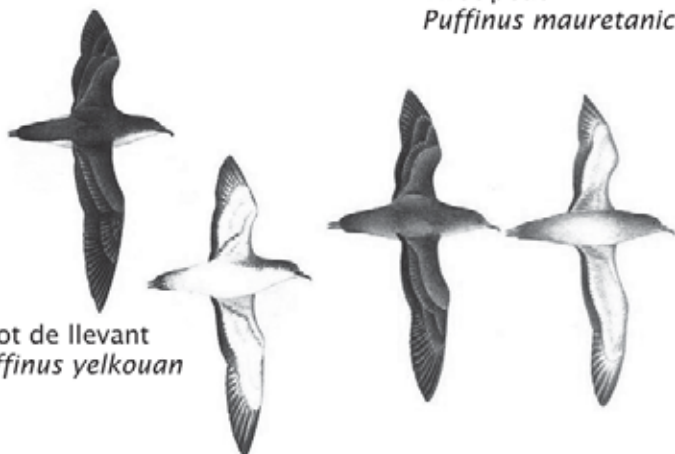
De tota manera, diferenciar el virot petit i el virot de llevant és difícil i complicat per les variacions de coloració de cada una de les dues espècies, que poden arribar a semblar-se molt. Cal recordar també que el virot gros és abundant arreu de les

(¹) perevicens@ono.com

Illes mentre que el virot petit és molt més abundant a les Pitiüses i que el

virot de llevant és un escàs visitant a l'hivern i a les migracions.

Virot petit
Puffinus mauretanicus

Virot de llevant
Puffinus yelkouan

Virot gros
Calonectris diomedea

Col·laboració

Sobre les comunitats d'auells forestals de Mallorca

Josep Sunyer ¹

Una de les preguntes que es pot fer l'observador d'aus, una vegada que s'ha iniciat en l'Ornitologia i ha après a identificar les espècies, és per què es troben aquelles determinades espècies en les zones visitades i no unes altres, que sí es poden trobar en altres localitats més o menys properes.

La resposta no és senzilla, té molts de matisos i ramificacions. Amb aquesta nota es pretén repassar-ne breument algunes, agafant com a referència els auells propis dels ecosistemes forestals (boscós i garri-gues).

Com a primera aproximació, se pot dir que la distribució geogràfica actual de les espècies ve determinada per dos tipus de factors: ecològics i històrics. Els primers tenen a veure amb les preferències ambientals de les espècies (alimentació, fisiologia, selecció de l'hàbitat) i la seva capacitat de dispersió, mentre que els segons tenen a veure amb el passat llunyà (centenars de milers d'anys), i fan referència als canvis geològics i climàtics, i a la història evolutiva de les espècies (Carrascal i Díaz, 2003).

La història geològica com a condicionant de la distribució de les espècies

Dels processos històrics, del passat llunyà, està ben establert que en la darrera època geològica (Pleistocè, Quaternari, fa 1,6 milions d'anys) se succeïren en el nostre àmbit geogràfic Paleàrtic cinc glaciacions, que varen suposar contínues modificacions de les àrees de distribució, i també extincions i aparicions de noves espècies. En aquesta època, les illes Balears ja tenien l'actual configuració, i les glaciacions només suposaren connexions entre els dos subarxipèlags, Gimnèsies i Pitiüses.

En aquest context, l'avifauna forestal del Paleàrtic sembla tenir el seu òptim i centre d'origen en els boscos caducifolis centreeuropeus i, tot i les successives reduccions cap al S i expansions cap al N, ha mantingut la seva integritat. La presència de barreres biogeogràfiques al S (mar Mediterrània i deserts del N d'Àfrica), que impediren l'entrada de taxons Afrotropicals, i l'absència de discontinuïtats clares entre les masses forestals centreeuropees i mediterrànies en serien els motius. Els ecosistemes forestals mediterranis, en el marge S del Paleàrtic, mante-

(¹) jrsunyer@telefonica.net

nen, per tant, una avifauna similar a la centreeuropea, empobrida pel fet de trobar-se en el marge, i amb unes poques espècies (gènere *Sylvia*) originades en els seus hàbitats exclusius, les garrigues i boscos de fulla perenne (Covas i Blondel, 1998).

Factors ecològics que determinen la distribució i abundància

Com hem vist, la història geològica juga un paper important a l'hora d'explicar el poblament ornític actual, conformant el grup d'espècies que és possible de trobar en una regió. Però són els factors ecològics, aquells que estan operant en l'actualitat, els que més directament condicionaran la presència i abundància de les espècies. Abans de revisar-los, però, val la pena destacar el paper de les escales espacial i temporal en

qualsevol aproximació a les comunitats.

Escales espacial i temporal

Quan censam una comunitat (amb un transecte lineal, per exemple) estam determinant presència/absència i registrant les abundàncies a nivell **local**, però generalment hi haurà diferències entre localitats, tot i tractar-se del mateix tipus d'hàbitat. Se pot parlar d'una abundància **regional** (Santos, Tellería i Carbonell, 2002), que vendria a ser la mitjana de les abundàncies locals d'una regió extensa més o menys homogènia, com podria ser la Serra de Tramuntana, o l'illa de Mallorca.

L'època de l'any (escala temporal) també és determinant en les nostres latituds a l'hora d'estudiar les

Senyoreta, *Aegithalos caudatus*. Foto: J.J.Bazán

Reietó, *Regulus ignicapillus*. Foto: P.Garcias

comunitats. És ben sabut que a l'hivern s'afegeixen a les sedentàries un bon grapat d'espècies que es reproduïxen al continent i que passen a la conca Mediterrània l'època desfavorable (bàsicament quant a aliment disponible, ja que els seus llocs d'origen romanen nevats).

En general, les espècies hivernants no tenen un lligam tan fort amb l'hàbitat com les poblacions residents, que solen mantenir-se en les seves regions de cria durant tot el cicle anual. És molt freqüent que les hivernants realitzin moviments nomàdics dins tota l'àrea d'hivernada, rastrejant l'abundància dels recursos alimentaris (Tellería i Pérez-Tris, 2003; Tellería, Ramírez i Pérez-Tris, 2005). Això no obstant, es poden trobar algunes espècies, com el ropit, *Erithacus rubecula*, que desenvolupen territorialitat i fidelitat a l'àrea d'hivernada, i que presenten un complex patró d'ocupació dels hàbitats, omplint primer els més favorables, i quedant els individus

joves i inexperts acantonats en els de pitjor qualitat (Tellería *et al.*, 2001).

D'altra banda, entre les espècies residents es poden donar canvis de comportament durant el cicle anual que afecten la distribució: territorialitat en l'època de cria, dispersió juvenil, gregarisme i formació d'esbarts divagants després de la cria.

Es poden donar també, en la mateixa localitat, diferències demogràfiques -incloent extincions i colonitzacions- entre les successives primaveres i hivernades, per diferències en l'èxit reproductor, condicions meteorològiques extremes, incendis, etc.

Es fa palès ja que la distribució i abundància de les espècies és dinàmica, i que depèn de processos ecològics solapats que operen a diferent escala espacial (local, regional, insular o continental), que poden variar segons l'època de l'any, i que poden afectar les diferents espècies de manera desigual.

A continuació revisarem els principals factors ecològics que condicionen la distribució de les espècies residents.

Les preferències ambientals de les espècies

Cada espècie pot viure dins d'uns certs marges de variació de les diferents variables ambientals, com puguin ser la temperatura, humitat, etc. Una de les més importants per a les aus és l'**estructura de la vegetació**, la seva diferenciació en estrats (herbaci, arbustiu i arbori), ja que és el substrat principal per a l'obtenció d'aliment i la nidificació.

Qualsevol observador d'aus se n'adona que hi ha espècies que només es troben en hàbitats oberts com les pastures o les garrigues esclarissades (cas de la cucullada -*Galerida theklae*- o del vitrac -*Saxicola torquatus*-), n'hi ha d'altres associades als arbres (com els reietons -*Regulus* sp-), i una bona part que es pot observar arreu, però amb tendència a ser més abundants en hàbitats d'unes certes característiques.

D'entre les espècies forestals, és a dir, les que ocupen boscos i garrigues, es poden fer tres grans divisions (Díaz *et al.*, 1998; Santos, Tellería i Carbonell, 2002). D'una banda, les **especialistes forestals**, associades a aquests hàbitats durant tot el cicle anual; és el cas dels Sílvids (busquerets) i dels Pàrids (ferrericos). Hi ha un altre grup, que inclou els Túrvids i alguns Fringíl·lids (pinsà -*Fringilla coelebs*-, gafarró -*Serinus serinus*-, verderol -*Carduelis chloris*-), que es poden considerar **generalistes fores-**

tals, ja que crien en boscos, però exploten també la matriu de conreus dels seus voltants. Finalment, hi ha espècies **ubíquies**, que poden niar i alimentar-se en altres tipus d'hàbitats, com conreus i bardisses, a més dels forestals; els Colúmbids (coloms), Lànids (cap-xeriganyes) i la resta de Fringíl·lids (cadernerres i passarells) en serien exemples.

A les Taules 1 i 2 s'exposen els llistats bàsics d'espècies (sempre hi ha matisos locals) que composen les comunitats reproductores dels dos hàbitats forestals de Mallorca: el bosc, que pot ser d'alzina, pi, ullastre o mixt, i l'ullastrar-garriga baixa, amb un estrat arbustiu alt discontinu i un més baix i homogeni, conformat per petits arbusts (romanins -*Rosmarinus officinalis*-, xiprells -*Erica multiflora*-, estepes -*Cistus* sp-). Les taules s'han confeccionat en base a observacions pròpies i a la bibliografia; manca per fer un estudi

Rupit, *Erithacus rubecula*. Foto: J.J.Bazán

detallat, considerant localitats i regions concretes (a Mallorca hi ha una primera separació clara entre la Serra de Tramuntana i el Pla-Llevant), potser factible a partir de les dades aportades pel programa SAC.

Es parla de **selecció d'hàbitat** per referir-se a la tendència més o menys marcada d'una espècie o població a ocupar hàbitats d'unes determinades característiques (estructura tridimensional) d'entre el ventall d'hàbitats disponibles. Així per exemple, un estudi realitzat en cinc localitats de la Península Ibèrica (Carbonell i Tellería, 1998) evidencià que el busqueret de capell (*Sylvia atricapilla*) tendeix a ocupar aquells boscos amb arbrat més dens i desenvolupat, i amb arbusts indicatius d'humitat edàfica (principalment abatzeres -*Rubus* spp.-), a pesar de les variacions locals en l'estructura de l'hàbitat (diferències en les variables mesurades, com la cobertura dels

arbres, arbust i herbes). Això no obstant, els efectes locals (peculiaritats de cada localitat) sí que poden arribar a alterar la tendència general, i més en les illes. En el cas del busqueret de capell a Mallorca, nidifica a gairebé qualsevol zona boscosa (amb arbres), però el sotabosc de batzers escasseja, i a més troba pocs predadors. En aquestes condicions, el substrat principal utilitzat per niar és la part alta dels arbusts grans, principalment la mata (*Pistacia lentiscus*) (Schaefer i Barkow, 2004).

Precisament per la selecció d'hàbitat que fan les espècies, hi ha variacions en les comunitats d'au-cells quan es produeixen modificacions de l'estructura de l'hàbitat, generalment degudes a la intervenció humana. Les alteracions irreversibles, com la urbanització, suposen lògicament desaparicions i fragmentació dels hàbitats (vegeu més endavant). Però les modificacions lleus, com ara aclarides i neteges de sota-

Ferrerico, *Parus major*. Foto: P.Garcias

bosc, no tenen per què ser perjudicials des del punt de vista de la conservació. En un recent estudi realitzat en garrigues de la Península (De la Montaña, Rey-Benayas i Carrascal, 2006), se va comprovar que les aclarides suposaren augment de riquesa (nombre d'espècies), i no tengueren efectes sobre la densitat total: les espècies dominants als matollars densos (per ex., el busqueret de cap negre -*Sylvia melanocephala*-) baixaren la seva abundància, sense desaparèixer, mentre que entraren o augmentaren les espècies pròpies d'hàbitats oberts. Un augment de riquesa també s'observa en les deveses (alzinars aclarits i pasturats) d'Extremadura respecte d'aquelles amb sotabosc arbustiu (Pulido i Díaz, 1992). Així, fomentar l'heterogeneïtat estructural en les masses forestals (amb aclarides, podes, tales, pastura) sembla més positiu pel manteniment de la diversitat d'aucells que no mantenir-les sense cap tipus de gestió.

Si la selecció d'hàbitat és la tendència a ocupar un cert tipus d'hàbitat, l'ús de l'espai és la manera preferent que l'espècie obté l'aliment en l'hàbitat. Els grups d'espècies amb similar estratègia d'utilització de l'hàbitat es solen denominar gremis. En els hàbitats forestals se'n poden diferenciar els següents, segons el substrat que utilitzen principalment per a l'alimentació (De la Montaña, Rey-Benayas i Carrascal, 2006; Pulido i Díaz, 1992): caçadors al vol, rebuscadors del tronc i branques gruixades, rebuscadors de fulles, flors i branques fines, i els que s'alimenten en el sòl. En les taules s'indica en quin d'ells s'inclou cada espècie.

Reietó d'hivern, *Regulus regulus*. Foto: P.Garcias

Quant al substrat utilitzat per a la nidificació, se'n pot fer una agrupació similar: els que utilitzen forats (troglodites), la copa dels arbres, arbusts grans, arbusts petits i herbes, i els que fan el niu a terra.

La major o menor presència d'aquests substrats, amb les poblacions d'invertebrats i collites de fruits associades, marcarà la **qualitat de l'hàbitat** per a cada espècie.

Fragmentació dels hàbitats

En l'actualitat, els hàbitats forestals estan molt fragmentats arreu per l'acció humana mil·lenària, en taques de tamany diversos dins d'una matriu de conreus, bardisses, zones ajardinades i àrees urbanes (Santos i Tellería, 2006). Aquesta **disposició del paisatge** (el tamany i l'aïllament de les taques respecte dels boscos més extensos) és un altre dels factors a tenir en compte a l'hora d'explicar la composició de les comu-

nitats d'auells i les abundàncies de les espècies que s'hi arriben a establir. A la Península s'han fet estudis (Díaz *et al.*, 1998; Santos, Tellería i Carbonell, 2002) que indiquen que el tamany de les taques influeix clarament en la riquesa (a les més petites n'hi "caben" menys), sobretot pel que fa a les espècies ubíquies, mentre que l'aïllament pot afectar les espècies més típicament forestals, per la dificultat en travessar la matriu no forestal.

L'**abundància regional** també pot ser determinant en paisatges fragmentats (Díaz *et al.*, 1998): a majors densitats regionals, que impliquen generalment l'existència d'alguna àrea forestal extensa i poc alterada, amb poblacions importants, es tendeixen a donar tasses d'ocupació de fragments més altes, i major nombre d'espècies per fragment, ja que les àrees extenses fan de font d'exemplars.

La fragmentació dels hàbitats és anàloga al fet insular, àmpliament estudiat: en illes més petites i aïllades hi poden conviure menys espècies, ja que els recursos són escassos, i aquestes hi tenen més probabilitats d'extinció, pel tamany reduït de les poblacions i la dificultat en l'arribada de reforços.

A Mallorca, en qualsevol cas, les distàncies entre masses forestals són prou petites, i sembla que la matriu de conreus no hauria de suposar una barrera infranquejable per a la majoria d'espècies presents a l'illa (a escala insular, el medi seria homogeni, amb l'alternança de conreus i taques forestals).

Tot i amb això, hi ha alguns casos d'especialistes forestals per els

quals sí podria ser problemàtic travessar la matriu de conreus. Un d'ells és el ferrerico blau (*Parus caeruleus*), present a la Serra de Tramuntana, però absent de la resta de boscos de l'illa, sí ocupats pel seu congènere *P.major*. Potser *P.caeruleus* depèn més estrictament de l'alzina. Un altre cas que crida l'atenció és l'absència del busqueret coal·larg (*Sylvia balerica*) dels ullastrars del centre de l'illa (alguns aïllats per la matriu de conreu, però d'altres no), aparentment idèntics ecològicament a les marines ocupades.

Resumint, es pot dir que els patrons de distribució i abundància dels aucells forestals venen donats, en primera instància, per la història geològica, que determina el grup d'espècies que és possible de trobar en una regió, i per un conjunt complex de factors ecològics d'entre els quals destaquen les preferències innates de les espècies, la qualitat de l'hàbitat (abundància de recursos, competidors i predadors) i la disposició del paisatge (les taques d'hàbitat adequat). Les comunitats forestals de Mallorca estan formades essencialment per espècies d'àmplia distribució paleàrtica i són bastant pobres, pel fet insular i perquè la Mediterrània és en el marge del Paleàrtic. La seva joia és l'endèmic busqueret coal·larg, ben distribuït per les garrigues costaneres, però absent dels ullastrars del centre de l'illa.

Agraïments

He d'agrair a Jordi Muntaner els seus valuosos comentaris sobre la primera versió d'aquesta nota.

Taula 1.- Espècies reproductores als boscos (alzinars, pinars, ullstrars de gran port, mixts) de Mallorca.

Distribució: P, Paleàrtic; SW, Paleàrtic occidental; M, Mediterrània.- **Caràcter forestal:** E, especialista forestal; G, generalista forestal; U, ubiqüa; O, hàbitat obert.- **Ús de l'espai.** **Substrat preferent d'alimentació:** s, sòl; f, fulles i branques primes; a, al vol. **Substrat preferent de nidificació:** s, sòl; m, matolls; a, copa dels arbres i grans arbusts; t, forats; p, paràsit.

Espècie	Distrib.	Caràcter forestal	Substrat aliment	Substrat nidif.
<i>Columba palumbus</i>	P	U	s	a
<i>Streptopelia turtur</i>	P	U	s	a
<i>Cuculus canorus</i>	P	U	f	p
<i>Caprimulgus europaeus</i>	P	U	a	s
<i>Upupa epops</i>	P	U	s	t
<i>Jynx torquilla</i>	P	G	f	t
<i>Troglodytes troglodytes</i>	P	G	f	t-m
<i>Luscinia megarhynchos</i>	SW	G	s	m
<i>Turdus merula</i>	P	G	s	a
<i>Sylvia atricapilla</i>	P	E	f	m-a
<i>Sylvia cantillans</i>	M	E	f	m
<i>Sylvia melanocephala</i>	M	E	f	m
<i>Regulus ignicapilla</i>	SW	E	f	a
<i>Muscicapa striata</i>	P	G	a	a
<i>Aegithalos caudatus</i>	P	E	f	a
<i>Parus caeruleus</i>	P	E	f	t
<i>Parus major</i>	P	E	f	t
<i>Fringilla coelebs</i>	P	G	s	a
<i>Serinus serinus</i>	P	G	s	a
<i>Carduelis chloris</i>	P	G	s	a
<i>Carduelis carduelis</i>	P	U	s	a
<i>Loxia curvirostra</i>	P	E	f	a

Taula 2.- Espècies reproductores a les garrigues (ullastrars no arbrats, garrigues baixes) de Mallorca. Abreviatures com en la taula anterior.

Espècie	Distrib.	Pref. d'hàbitat	Substrat aliment	Substrat nidif.
<i>Alectoris rufa</i>	SW	U	s	s
<i>Streptopelia turtur</i>	P	U	s	a
<i>Galerida theklae</i>	M	O	s	s
<i>Anthus campestris</i>	P	O	s	s
<i>Saxicola torquatus</i>	P	O	s	s
<i>Turdus merula</i>	P	G	s	a
<i>Sylvia undata</i>	SW	E	f	m
<i>Sylvia balearica</i>	M	E	f	m
<i>Sylvia melanocephala</i>	M	E	f	m
<i>Parus major</i>	P	E	f	t
<i>Lanius senator</i>	SW	U	s	a
<i>Carduelis cannabina</i>	P	U	s	m
<i>Emberiza citrulus</i>	SW	U	s	m

BIBLIOGRAFIA

Carbonell, R. i Tellería, J.L. 1998. Selección y uso del hábitat por cinco poblaciones ibéricas de Curruca Capirotada (*Sylvia atricapilla*). *Ardeola* 45(1): 1-10.

Carrascal, L.M. i Díaz, L. 2003. Asociación entre distribución continental y regional. Análisis con la avifauna forestal y de medios arbolados de la Península Ibérica. *Graellsia* 59(2-3): 179-207.

Covas, R. i Blondel, J. 1998. Biogeography and history of the Mediterranean bird fauna. *Ibis* 140: 395-407.

De la Montaña, E., Rey-Benayas, J.M. i Carrascal, L.M. 2006. Response of bird communities to silvicultural thinning of Mediterranean maquis. *Journal of Applied Ecology* 43: 651-659.

Díaz, M., Carbonell, R., Santos, T. i Tellería, J.L. 1998. Breeding bird communities in pine plantations of the Spanish plateaux: biogeography, landscape and vegetation effects. *Journal of Applied Ecology* 35: 562-574.

Pulido, F.J.P. i Díaz, M. 1992. Relaciones entre estructura de la vegetación y comunidades de aves nidificantes en las dehesas: influencia del manejo humano. *Ardeola* 39(1): 63-72

Santos, T., Tellería, J.L. i Carbonell, R. 2002. Bird conservation in fragmented Mediterranean forests of

Spain: effects of geographical location, habitat and landscape degradation. *Biological Conservation* 105: 113-125.

Santos, T. i Tellería, J.L. 2006. Pérdida i fragmentación del hábitat: efecto sobre la conservación de especies. *Ecosistemas* 2006/2: 3-12 ()

Schaefer, T. i Barkow, A. 2004. Habitat and nest site preferences of *Sylvia atricapilla* and *S.melanocephala* in Majorca. *Ardeola* 51(2): 445-450.

Tellería, J.L., Pérez-Tris, J., Ramírez, A., Fernández-Juricic, E. i Carbonell, R. 2001. Distribution of Robins *Erithacus rubecula* in wintering grounds: effects of conspecific density, migratory status and age. *Ardea* 89(2): 363-373.

Tellería, J.L. i Pérez-Tris, J. 2003. Seasonal distribution of a migratory bird: effects of local and regional resource tracking. *Journal of Biogeography* 30: 1583-1591.

Tellería, J.L., Ramírez, A. i Pérez-Tris, J. 2005. Conservation of seed-dispersing migrant birds in Mediterranean habitats: Shedding light on patterns to preserve processes. *Biological Conservation* 124: 493-502.

Traduint una mica

Qui són les estrigiformes?

Jesús R. Jurado ¹

Darrera aquest nom, la Sistemàtica agrupa un conegut i interessant grup que coneixem comunament com a Rapinyaires nocturns. L'Ordre de les Estrigiformes (*Strigiformes*), el formen tres famílies de les que una d'elles, la dels Protostrígids, està extingida. Les altres dues famílies són la dels Titònids i la dels Estrígids. Els Titònids són coneguts com a òlibes i és una família que s'originà al període Miocè inferior, fa uns vint milions d'anys. La dels Estrígids és més antiga i més nombrosa i la seva aparició es situa entre els períodes Oligocè inferior i Eocè superior, fa devers una quarantena de milions d'anys.

va que era endèmica de les Gimnèsies però ara per ara ha estat trobada també a Itàlia, Sardenya, el sud de França i a un parell de jaciments peninsulars. Aquesta formidable au fou trobada a Menorca i Mallorca, en els límits entre el Terciari i el Quaternari, i es pensa que probablement va sobreviure a les Illes fins a l'arribada dels humans.

Els titònids

Aquesta família, estesa per gairebé tot el món, compren avui una dotzena d'espècies vives, agrupades en dos gèneres. El seu nom, dins la Sistemàtica, ve de la paraula grega *tuto* que s'aplicava a les aus de presa nocturns. Entre les formes desaparegudes hem de destacar l'espècie *Tyto balearica*, una forma gegant que feia la mida de l'actual Gran duc (*Bubo bubo*), de prop d'un metre i mig d'envergadura. En principi es pensa-

Òliba, *Tyto alba*. Foto: P.Garcias

(¹) jrjurado@telefonica.net

Mussol, *Otus scops*. Foto: P.Garcias

El grup és present a la Mediterrània amb una única espècie, *Tyto alba* que presenta així mateix, algunes formes -per alguns, subespècies-, diferenciades al llarg del continent europeu i nord d'Àfrica. Pel que fa a l'àrea dels Països Catalans, es troba sobre tot la forma *alba*, pròpia de l'oest i sud del continent, però també pareix que ha estada citada pendent de definitiva confirmació, la forma *gutatta*, del nord, centre i est d'Europa.

La nostra òliba, una vegada dit d'on ve el nom del gènere, cap problema per aclarir que vol dir *alba* que ja es deia així en llatí el color blanc com el blanc pur que presenta l'au en la forma que de manera majorment sedentària, és troba a totes del illes de l'arxipèlag.

Pel que fa als noms comuns recollits a les Illes, a més del compartit Òliba, llegint, llegint, veurem que a les Pitiüses molts li diuen Òbila o Olibassa -aquest darrer també

l'hem trobat a Mallorca-, mentre que a Menorca solen fer servir així mateix, Òliba blanca, Miloca i Maremiota. A Mallorca a més d'alguns dels citats, també li poden dir Bubota i Òliba de vila. Amb tot s'ha de dir que també es parla a Menorca, de l'Òliba morena i a Mallorca, de l'Òliba de garriga, noms que es reserven per animals molt foscos sobretot a les bandes superiors. Tal vegada no es pot descartar *a priori* la presència de tard en tard a l'arxipèlag, d'exemplars de la forma *gutatta* que, per si un cas, afegirem que el nom llatí aplicat a aquesta forma vol dir "favat", "pigat" o "clapat" referint-se a les taquetes del seu plomatge.

Els estrígids

La família es compon d'unes cent vint i cinc espècies vives, establertes per tot el món i classificades en vint i cinc gèneres que agrupen a

tots els mussols. És originària de la regió paleàrtica i alguns dels seus fòssils més antics pertanyen al gènere *Asio*. El nom amb el que figuren dins la Sistemàtica, tant la present família com tot l'Ordre -així com el gènere *Strix*-, els ve del vocable llatí *Strix* que era aplicat a aquests caçadors nocturns. Estrictament quatre són les espècies estrígides presents a les nostres illes però el que passa és que l'autor tampoc vol ser massa estricte per la qual cosa, amb tota prudència i respecte, encara afegirà una espècie més. Anem a veure-les d'una amb una.

***Otus scops*:** és el nostre entranyable mussolet però no entrarem a fer descripcions de l'au, ni de la dieta ni de l'hàbitat. No és el lloc i poc diríem que no sapigueu o que no trobeu a llocs més adients. Pel que fa al nom llatí, *Otus* ve de la paraula grega *otos* i vol dir "que té orelles" referint-se a les banyetes de plomes que quasi no

Holotipus d'*Otus scops mallorcae*, A. von Jordans

Moneda d'Atenes amb la miula de la deesa Atenea

es veuen en repòs però que destaquen quan està alerta; pel que fa a l'espècie es diu *scops*, per la paraula grega *skops* que descriu les mirades escrutadores o atentes com la del mussol.

Els noms més usuals que veiem aplicats al nostre petit rapinyaire nocturn, a més de Mussol que es fa servir a tot l'arxipèlag, són Olibassa a les Pitiüses, Xuta a Menorca i Mussol petit o de soca, a Mallorca.

El mussol és sedentari a totes les Illes a més de detectar-se individus hivernants o migrants. A l'arxipèlag hi són presents dues subespècies, la *ssp. scops*, migrant i la *ssp. mallorcae*, la més occidental de les sis subespècies reconegudes del mussol i de la que pensem que n'hem de parlar una mica.

Aquest mussol tan nostre, el *Otus scops ssp. mallorcae*, és un estival nidificant i comú a tota l'àrea dels Països Catalans excepte la zona dels Pirineus. Així mateix és a tota

l'àrea un hivernant regular i migrant comú. Més enllà, és sedentari amb hivernants i migrants a tot el sud-est d'Ibèria i estival a bona part de la península. També hi és present a tot el nord d'Àfrica amb àrees d'estivals i de sedentaris.

Aquesta subespècie fou descoberta i descrita per primera vegada pel Dr. Adolf von Jordans (1892-1974), durant les seves estades a l'arxipèlag, en base a observacions fetes sobre exemplars mallorquins. De fet, l'holotipus és un exemplar procedent d'Alcúdia amb data de captura de 22/V/1921 que es conserva al Museu A. Koenig, de

Bonn. Pel que fa al descobridor, deixeu-nos dir que von Jordans fou un notable naturalista i taxònom alemany i un dels pares de l'Ornitologia illenca però reservarem la seva mica de biografia pel proper número de Es Busqueret, dins la sèrie *Qui ha fet l'Ornitologia de l'Arxipèlag*.

***Athene noctua*:** seguint l'ordre sistemàtic, ara arribem a la Miula, petit rapinyaire nocturn conegut amb aquest nom entre noltros per mor d'un dels seus crits que ens recorda als moixets petits. A més de dir-li Miula, a les Illes també li han estat donats altres noms, alguns de molt antic com a Xibeca o Mussol (com el coneixen al País Valencià i a Catalunya), a més de Mussola vera, oriünd de Menorca. A altres llocs dels Països Catalans també coneixen a la miula com a Babeca, Babeca petita, Sibeca i Mifa.

En la nomenclatura linneana, pel que fa al gènere, *Athene*, és el nom de la gran deessa grega que nosaltres coneixem com a Atena i que pels romans fou més tard Minerva. Aquesta divinitat va nèixer directament del cap del pare Zeus i ho va fer com a una bellíssima joveneta d'ulls verdi-blaus i armada de casc, escut i llança. El sol fet d'haver nascut del cap del pare de tots els deus ja va fer d'ella la deessa de la intel·ligència i de tots els coneixements però per haver nascut armada va acabar esdevenint també deessa de la guerra.

A la cultura grega, els rapinyaires nocturns, enfora de ser maleïts, se'ls venerava i eren considerats símbols de saber. Si tenim en compte també que aquestes aus llueixen uns ulls que pareix que res els escapa, no ens ha d'estranyar que aviat fossin (junt amb l'olivera), el símbol d'Atenea i d'Atenes. Són innumerables les representacions que existeixen a la cultura grega en general i a Atenes, ciutat a ella consagrada.

L'espècie, dins la Sistemàtica, sabeu que és *noctua*, que deriva de la paraula grega *nox* que es refereix a la nit i a la nocturnitat, conceptes íntimament lligats a tots els strigiformes.

Aquesta au fou descrita l'any 1769 per Giovanni Antonio Scopoli (1723-1788), metge i naturalista italo-austriac format a Innsbruck. Tant al nostre arxipèlag -a on és una espècie no massa ben coneguda, considerada com a hivernant i/o accidental-, com a la resta dels Països Catalans i Espanya, es present la *Athene noctua ssp. vidalii* i no estarà de més saber qui era aquest Vidal: aquesta subespècie fou descrita al

lleuant espanyol pels naturalistes alemanys els germans Alfred i Reinhold Brehm, l'any 1857, al llarg del fructífer viatge que feren a la península que tant d'impuls va significar per la ciència ornitològica espanyola. En fer la descripció, la dedicaren a Ignasi Vidal i Cros (1815-1859), metge i destacat naturalista, a més de catedràtic de Mineralogia i Zoologia de la Universitat de València, amb el que feren gran amistat.

***Strix aluco*:** aquesta rapinyaire nocturna no figura a l'estatus oficial d'aus de les Illes però no la vull passar per alt perquè no és ni una ni dues vegades que ha estat citada. És el Càrabo dels castellans i a l'arxipèlag s'ha parlat d'ella amb el nom de Xuta. Dins la Sistemàtica, el nom del seu gènere ve de l'arrel grega *strix* o *strinx*, nom aplicat a aquestes aus i que en llatí ja va agafar també el significat d'una mena de vampir o d'una bruixa que encaçava als al·lots: l' injusta mala premsa que tenen les rapinyaires nocturnes, en algunes cultures -en altres són venerades-, ja ve d'antic. Pel que fa al nom de l'espècie, *aluco*, ve de la paraula llatina *alucus* o *ulucus*, que s'usava per designar als mussols.

A les Illes citen l'espècie des d'en Ramis el 1814 fins a solvents ornitòlegs, a s'Albufera de Mallorca, el 1986, passant per Weyler, Oleo, Barceló, von Jordans i Ph.W. Munn. Aquest darrer, tot i considerar-la rara a les illes grosses, té per cert que una parella criava a una zona de mitja muntanya d'Alcúdia. Al Port d'Alcúdia veu un exemplar (2-I-1922), i en sent la crida d'un altre a l'estiu de 1927. També va sentir el

cant a prop del port de Palma (Novitates 1931). Alguns autors actuals consideren que la presència de la Xuta a les Illes és de caràcter excepcional.

Asio otus: és el Búho chico dels castellano-parlants i a l'arxipèlag està considerat com a sedentari entre moderat i escàs, essent a Menorca migrant, tot i que ha criat accidentalment. Els noms que hem fet servir a les Illes per denominar aquesta espècie, han estat nombrosos, des del que proposem per usar com a nom unificat, Mussol banyut, per seguir amb una sèrie d'adjectius com reial, gros, llanut, pelut i orellut, a més d'altres com Òliba amb orelles, Òliba-mussol, Miloca i Bugó.

Pel que fa al nom del gènere, *Asio* és una paraula llatina que feia servir Plini per designar un mussol de banyetes -segurament aquest mateix-; en quant a l'espècie, *otus*, en parlar abans del mussolet, ja hem vist de què anava. He trobat uns versos del poeta Celdoni Fonoll que són com a una gloseta de cançonet. Diuen:

"Uu, uu, uu", mussol banyut,
 "mu, mu, mu", marit cornut.
 "Uu, uu, uu", mussol reial,
 "mu, mu, mu", cornut igual.

Asio flammeus: És la més grossa de les nostres rapinyaires nocturnes, arribant als 105 cms. d'envergadura. Pertany, com veieu, al mateix gènere que el mussol banyut i pel que fa a l'espècie, *flammeus* en llatí vol dir flamejat o que té relació amb les flames. El batejaren així pel seu color,

molt favat de negre sobre fons d'ocre groguenc.

És un au parcialment diürna i a l'hora de fer el niu sobretot, aquest mussol s'estima més zones obertes i humides com salines i prats i fins i tot, dunes i platges. Aquesta dependència de llocs pantanosos ha marcat els seus noms comuns i baldament el més conegut és Mussol emigrant, també l'han citat com a Òliba de camp, d'aigua o d'albufera. En aquest sentit, entre els noms coneguts a altres bandes dels Països Catalans, destaca el valencià Mussol marí.

A les Illes està considerat com a migrant escàs o rar a més d'hivernant rar a Menorca i Mallorca, tot i que a Mallorca és coneix una nidificació accidental comprovada, al Salobrar el 1976. Altre temps, quan encara ens fiaven del que deien els ornitò-

Mussol emigrant, *Asio flammeus*. Foto: J.R. Jurado

legs, la varen citar en Weyler (1854), n'Homeyer (1862-1864), en Barceló que fa dos segles i mig deia que era "comú en els pinars immediats a les llacunes" (1866), en von Jordans (1913-1933), en Ph.W. Munn que l'observà tres vegades el 1923, 1925 i 1930, en Tato Cumming, que conta de dos exemplars que foren caçats als pinars de Cap Enderrocat, dins el novembre de 1958, en Bartomeu Nadal -en aquest Busqueret publiquem una entrevista que tinguérem fa poc amb ell-, que la cita l'any 60 a Campos, Palma i Porreres i en Jordi Muntaner que ens parla de quatre mussols emigrants a Menorca entre 1974 i 75. A partir de la fundació del GOB l'any 1973 i fins a avui —suposem que no per mor dels efectius de l'espècie sinó més bé per l'augment dels observadors—, el Mussol emigrant es sol veure més sovint.

Tancam així aquestes someres descripcions d'un grup ben útil per l'agricultura i els nostres camps en general, al que solem tornar els favors, per variar, amb trons, esteses elèctriques, fils de pues i fòbies atàviques pròpies d'una ignorància consentida i assumida... i així li va a l'entorn natural. I que hi farem!.

El nostre agraïment al Doctor Abilio Reig-Ferrer, catedràtic de la Universitat d'Alacant, per les seves nombroses comunicacions personals que han contribuït a millorar aquest article.

Textos consultats:

- Alcover J.A., Llabrés M., Moragues Ll. 2000.- Les Balears abans dels Humans
 Alcover J.A., Moyà-Solà, S., Pons-Moyà, J. 1981.- Les Quimeres del Passat
 Alvarado S. *et al.* 1968.- Enciclopedia de las Ciencias, tom 5 Anuari Ornitològic de les Balears. (diversos volums i autors)
 Ardeola i altres revistes ornitològiques (diversos volums i autors)
 Cabard, P., Chauvet, B. 1997.- L'Étymologie des Noms d'Oiseaux
 Clavell J. 2002.- Catàleg dels Ocells dels Països Catalans
 Ferrer X., Martínez A., Muntaner J. *et al.* 1986.- Història Natural dels Països Catalans, tom 12, Ocells
 Jobling, J.A., 1995.- A Dictionary of Scientific Bird Names
 Lambert M. 1979.- Los Fósiles
 Mullarney K., Svensson L. *et al.* 1999.- Guia de Aves
 Muntaner J., Congost J. 1979.- Avifauna de Menorca

Sabies què...?

Un primitiu recompte de voltors

Jesús R. Jurado ¹

Pens que el més encantador de la mitologia és l'amalgama dels fets històrics amb els llegendaris; crec però, que el més engrescador és que la línia que separa els uns dels altres sigui tan difusa que ens resulti indescribable la ruta que segueix.

La fundació de la ciutat de Roma, capital d'un dels imperis més importants de la Història, que tengué lloc a mitjans del segle VIII abans de la nostra Era, fou un dels múltiples esdeveniments mitificats al llarg de successives generacions.

De tots és sabut el que ens diu al respecte la tradició sobre el naixement de Ròmul i Remus, els fundadors de la ciutat: tot allò de que els havien de matar però els ficaren a una bossa de cuir que anà surant riu a baix fins a quedar varada, que aparegué Luperca, la lloba que va criar als bessons amb la seva pròpia llet, que el pastor que els va educar que vivia a una barraca que es conservava encara a l'època d'en Ciceró, que l'emperador August edificà el seu palau just al damunt, carregant-se la històrica barraca com si fos un mallorquí qualsevol... etc. etc.

Ja la llegenda ens diu que aquests dos germans eren descendents en línia directa de n'Eneas, un dels cabdills troians supervivents de la famosa guerra, que fugint, fugint, arribà a la península itàlica, instal·lant-se al Laci. La seva dinastia

governà el territori ininterrompudament fins arribar als bessons que quan es feren homes, decidiren fundar una ciutat al territori que els havia acollit de menuts. Es trobaven entre set turons que es farien famosos i Remus trià l'Aventí per fer el nou assentament però, com a bons germans, no es posaren d'acord ja que Ròmul s'estimava més un altre de les colines, la del Palatí. La primogenitura no servia per prendre una decisió ja que eren bessons així que ho dictaminaren els sacerdots segons un antic ritual etrusc: com a una marató ornitològica actual, ho decidiria el que veiés mes aus dels dos... i es va triar el voltor.

Voltor foraster, *Gyps fulvus*. Foto: P.Garcias

(¹) jrjurado@telefonica.net

Vultur, *Aegypius monachus*. Foto: P.Garcias

Arribat el dia, en Remus des de la colina Aventina, comptà fins a sis voltors però Ròmul que feia les observacions des del turó palatí, fins a dotze voltors va veure volant en grans cercles sobre la seva zona. Havia guanyat doncs, el dret a triar el lloc de la fundació d'una ciutat que seria batejada en el seu record: Roma.

La resta de la història fou que, sense perdre un dia, el fundador tot i seguint les tradicions etrusques, agafà una arada i amb ella feu un solc rodejant el perímetre del que havia de ser la ciutat, simbolitzant el recinte amuradat. Però el germà, en Remus, s'empenyà i va fer befa del fundador inclús botant el solc. Ròmul no s'ho pensà dues vegades i agafant l'espasa, matà al germà dient: "Així morirà tot el que s'atreveixi a assaltar aquestes murades". I de rebot,

Ròmul va ser el primer i únic rei d'un imperi encara per fer però que esdevindria irrepetible.

Lamentablement, els cronistes de l'època no ens feren arribar la identificació correcta de l'espècie de vultur que tant va participar a la fundació de Roma i ara no saben si eren *fulvus* o *monachus*, o tal vegada alguna altra espècie. Això passa encara avui en dia i sovint ens quedem amb les ganes de saber el que hem vist. El que sí que és cert és que en Remus i en Ròmul foren participants d'un dels recomptes de voltors més antics dels que tenim notícia: divuit *vultur sp.* sobre la Roma de fa uns 2760 anys; una citació ornitològica notable impossible de fer avui. Com a tantes altres.

Notícies del món

Manuel Suárez ¹

Més espècies al llindar de l'extinció

El nombre d'espècies que es troben a prop de l'extinció ha augmentat globalment en els darrers anys.

Això és el que podem extreure de la darrera Llista Vermella Anual de Birdlife International, que analitza la mida de les poblacions, els perills i la distribució de les 10.000 espècies de tot el món i que ens indica que les espècies *en perill d'extinció* han crescut fins les 1.221 i així és reflecteix a la Llista Vermella de la UICN del 2007.

A més, altres 812 espècies estan considerades *en perill*, el que eleva fins a 2.033 les espècies que necessiten plans urgents de conservació i recuperació.

L'estat de conservació de les espècies del món s'ha deteriorat molt des que al 1988 se va fer el primer seguiment global.

El 2007 s'ha vist un deteriorament de l'estat de les diferents espècies de voltor, de les quals 5 noves espècies han entrat a les parts més altes d'aquesta llista de les aus en perill. Els motius principals són una menor disponibilitat de menjar per la disminució d'ungulats i de caronya als camps, l'ús de verí, especialment

Melamprosops phaosoma

(¹) ornitologia@gobmallorca.com

Psittacula eques

en poblacions asiàtiques i, sobretot, la pèrdua i degradació d'hàbitat, que és també la causa principal del decliu en el 86% de les espècies en perill.

Les espècies marines de les illes oceàniques continuen entre les més amenaçades, principalment per la introducció d'espècies alienes en els seus territoris. Una nova espècie, *Melamprosops phaeosoma*, ha entrat en la categoria d'*en perill crític*, possiblement *extint*, ja que el 2004 va morir l'únic exemplar conegut en captivitat i no s'ha trobat cap altre des de llavors en estat salvatge.

Però no tot són notícies dolentes, mentre per una banda el nombre d'espècies que entren al llibre vermell de les espècies amenaçades augmenta, per altra algunes espècies van millorant gràcies als plans de recuperació que se posen en marxa.

És el cas, per exemple, del lloro *Psittacula eques*, que ha baixat a la categoria d'*en perill* gràcies a les

mesures preses per la Mauritian Wildlife Foundation que han consistit bàsicament en la cria en captivitat, el control de depredadors i la col·locació de caixes niu. També és el cas de *Procellaria conspicillata* un virot de Tristán da Cunha, al sud d'Àfrica que ha passat d'estar *en perill crític* fa anys fins a *vulnerable* en aquests moments, gràcies a l'eliminació dels porcs que s'havien amollat a la petita illa.

Diu el Dr Stuart Butchart, Coordinador del Programa d'espècies de BirdLife: "hi ha dues cares en aquesta història: mentre els esforços per la conservació d'algunes espècies són un èxit, hi ha més i més espècies que caminen cap a l'extinció. El desafiament és major any rera any"

Més informació a:

http://www.birdlife.org/news/news/2007/05/2007_red_list_update.html

Procellaria conspicillata

Coses d'ornitologia

L'autèntic James Bond, amb llicència per anellar

Nick Riddiford ¹

El Doctor James Bond era un ornitòleg americà i Catedràtic d'Universitat. Ell semblava tenir una personalitat tranquil·la i erudita -bastant oposada als llibres d'aventures i pel·lícules d'en James Bond. La seva principal àrea d'estudi dins de l'ornitologia era el Carib, i visitava amb freqüència la zona. De fet, durant la meitat del segle XX ell era probablement l'expert amb més coneixements sobre els aucells de la regió, i l'experiència el va dur a escriure el llibre *The Birds of the West Indies* (Els aucells de les Índies Occidentals) - un llibre que és usat

encara pels visitants aucellaires que visiten la zona.

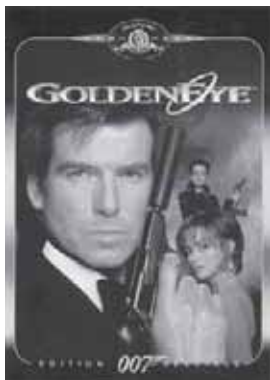
Ian Fleming, autor dels llibres de James Bond, tenia una casa a l'illa de Jamaica on passava part dels hiverns. Ian Fleming era evidentment entusiasta dels aucells. Ell coneixia l'au-cell anomenat Moretò d'ulls grocs, el "*Goldeneye*" (*Bucephala clangula*) i li va posar aquest nom al la seva casa de Jamaica. Segurament ho va fer degut al seu interès pels aucells, però també per que li recordàs Anglaterra. Una de les pel·lícules de l'any 1995 també rebria aquest nom.

Hi havia relativament pocs aucellaires al Carib a meitat del segle XX així que és probable que Fleming conegués a James Bond i que sens dubte coneixia i va usar el seu llibre. Quan Fleming tornà per escriure el seu primer llibre de James Bond (l'agent secret), devia haver estat cercant per tot un nom, i va decidir que James Bond era bastament curt i interessant pel seu heroi, potser després de veure el llibre a la seva llibreria o després de trobar-se amb l'ornitòleg. No es podia imaginar el fenomen global en que es convertiria l'agent secret, així que ell no va pensar en cap moment

JAMES BOND, 1900-1999
(From a photograph taken in 1954)

(¹) ornitologia@gobmallorca.com

graciós a tot això. De totes formes, estic segur que el Dr. James Bond hagués preferit ser recordat per la seva contribució al coneixement dels Aucells del Carib més que per donar nom a un personatge de ficció conegut per tot el món!.

Casualment, Fleming sembla haver usat noms de fauna silvestre per donar nom a alguns dels seus altres personatges: Solitaire, Jinx i Bonita, per exemple.

amb les implicacions que tendria el fet d'usar aquest nom.

El Dr. Bond, l'ornitòleg, degut a la seva senzillesa i modèstia pareixia estar bastant impressionat per la seva fama, de totes formes acabà acceptant i fins i tot trobà el caire

P.S. Recordar-vos que és ben sabut que els ornitòlegs són ingeniosos, sofisticats, elegants i irresistibles per a les senyores. Basta amb mirar-me a mi, per exemple!

James Bond, Mor un altre dia (*Die another day*)

Rafel Mas

L'any 2002 s'estrenà *James Bond: Die another day*, l'aventura número 20 d'aquest agent secret al servei de sa Majestat d'Anglaterra. En aquest capítol cinematogràfic de la saga, 007 és encarnat per l'actor Pierce Brosnan. En una escapada fins a l'illa de Cuba es troba amb JINX, encarnada per l'actriu Halle Berry. James Bond es passeja amb una Guia d'aucells a la mà i uns binocles. Mentre vigila una illa on són "els dolents" es troba amb Jinx i aquesta li demana que ha anat a fer per Cuba. En Bond contesta: "Sóc ornitòleg", i Jinx replica: "quina parauleta!". Una altra clucada d'ull a l'autèntic James Bond i a més a més al Carib. Per cert Jynx amb "i grega" és el gènere que dona nom al Llenguierut (*Jynx torquilla*).

Sortides ornitològiques

Lluís Parpal¹, Maties Rebassa², Manuel Suárez³, i Rafel Mas⁴

Finca pública de Mortitx (Escorca)

El 18 de febrer es va fer la primera sortida ornitològica de 2007 de la secció ornitològica del GOB, una sortida pensada bàsicament per anar a observar aus a Mortitx. Tot i que en principi les prediccions no eren massa bones finalment l'INM no va encertar i vàrem poder gaudir d'un dia bastant bo, fins i tot solejat moltes estones, només ens va enganxar algun plugim sense importància. Però l'èxit de la sortida va ser gràcies a la participació de tota la gent (22 persones) que sense fer cas a la meteorologia i tot i que era diumenge es varen aixecar prestet per anar a aquesta fantàstica zona de muntanya.

La idea d'aquesta excursió era com sempre i com a objectiu principal donar a conèixer a la gent que estigués interessada l'ornitofauna que tenim a Mallorca i una mica aprendre a diferenciar les espècies. Anàrem allà per la possibilitat que hi ha d'observar-hi certes espècies hivernants menys abundants que visiten Mallorca, però com que aquest hivern ha estat suau, tampoc vengueren aquestes espècies, així que ens vàrem haver de conformar amb les aus habituals de la zona. Tot i així vàrem fins a 27 espècies, que no està gens malament, des de voltors, *Aegypius monachus* de 8 Kg fins a reietons *Regulus ignicapillus* de 6g (1333 reietons fan un voltor!!) Per recomanació de n'Evelyn Tewes (que també va assistir a l'excursió)

Foto: J.Bazán

(¹) luisparpal@hotmail.com, (²) matiesrb@yahoo.es, (³) ornitologia@gobmallorca.com, (⁴) rafelmas@mallorcaweb.net

vàrem acabar l'excursió a Ca s'Amitger (Centre d'interpretació de la Serra de Tramuntana a Lluc) on es podia observar una pantalla amb una plataforma de niu de voltor en directe gràcies a una webcam que hi ha instal·lada a un dels nius de la Serra. En aquell moment va arribar la parella i es va posar a col·locar branquetes i càrritx, va ser emocionant. Malauradament després s'ha sabut que el poll d'aquest niu s'ha perdut.

Salobrar de Campos

El Salobrar de Campos és la principal zona humida del sud de Mallorca i un gran lloc per veure limícoles. Aquest era el nostre objectiu principal pel qual se va establir el dia 18 de març per fer la sortida ornitològica. El dia triat va coincidir amb "el dia després" de la gran manifestació de Salvem Mallorca i hi havia un poc de ressaca. Així i tot un total de 12 + 1 intrèpids ornitòlegs vam quedar a les

8 del matí (uns van arribar més prest que els altres, tot s'ha de dir) als Banys de la Font Santa.

Ja des d'allà mateix vam començar a veure i sentir aucells, amb una petita sorpresa en forma de 2 exemplars de falzia, *Apus apus*, les primeres que vèiem aquest any. Cardeneres, *Carduelis carduelis*, verderols, *C. chloris*, tords, *Turdus philomelos* i altres aucellons trespaven pels camps abans de partir. De camí cap allà una parella de cucullades, *Galerida theklae*, ens van fer aturar per veure-les.

Ja al Salobrar el nombre d'aus no era molt gran, però no faltaven alguns limícoles característics de la zona, com són els avisadors, *Himantopus himantopus*, picaplatges camanegre, *Charadrius alexandrinus* o el cama roja, *Tringa totanus*.

Ens va cridar l'atenció la quantitat de batallaires, *Philomachus pugnax*, tots diferents en coloració i mides i vam veure també un picaplatges petit, *Ch.*

dubius, i algun bec d'alena, *Recurvirostra avosetta*.

En quant a les ànneres són dignes de veure les ànneres blanques, *Tadorna tadorna*, espectaculars i bones de veure.

Entre els petits, ja trespaven i cantaven alguns xàtxeros grocs, *Motacilla flava* i encara vam veure algun xàtxero blanc, *Motacilla alba*. Els rapinyaires típics no van faltar i per allà volava alguna arpella, *Circus aeruginosus*, xoriguer, *Falco tinnunculus*, i fins hi tot va passar un falcó, *Falco peregrinus*.

En definitiva, en total 38 espècies i una jornada molt agradable en la bona companyia de: Cristina, Jaume, Estrella, Lluís, Gemma, Rafel, Maria, Rafa, Jaume, Xavi, Guillem, Margalida i Manolo.

Finca pública de sa Duaia (Artà)

Diumenge 22 d'abril es va anar amb Pep Sunyer com a guia, a obser-

var Busqueret roig, *Sylvia undata* i Busqueret coallarg, *Sylvia balearica*. Aquestes dues espècies no ens varen decebre, ja que al poc temps varen comparèixer. En Pep les va atreure amb un reclam i així poguérem veure-les i sentir-les en directe i més a prop. El més difícil era poder diferenciar el seu cant, ja que s'assemblen bastant i s'ha de tenir l'oïda acostumada. Aquest època era un bon moment per veure aquestes espècies tan esquives. A la zona també és comú el busqueret de cap negre *Sylvia melanocephala* com un altre representant d'aquesta família i que també poguérem observar. A més s'observaren alguns rapinyaires i petits passeriformes migrants que aquests dies estaven passant per Mallorca i dels quals molts passaven per la zona d'Artà.

La zona de sa Duaia ha patit forts incendis anys enrere, però conserva uns arboçars preciosos i un hàbitat molt interessant per a aquestes dues espècies.

El temps va acompanyar i passarem una bona estona. En total ens

Foto: L.Parpal

ajuntàrem unes 15 persones i observàrem 23 espècies d'aus.

Vall de Bóquer i Atalaia d'Albercutx (Pollença)

El diumenge 13 de maig es va dur a terme la sortida ornitològica a la Vall de Bóquer i Atalaia d'Albercutx (Formentor), amb la intenció de veure espècies migratòries, especialment rapinyaires i passeriformes.

La participació va ser bastant alta, prop d'una trentena de persones. A més també hi assistiren alguns mitjans de comunicació per gravar algunes imatges ja que es celebrava el dia mundial de les aus migratòries.

Sense cap dubte, un dels moments més esperats per a tots els que érem a la Vall de Bóquer a primera hora del matí era l'amollada d'un aligot vesper, *Pernis apivorus* que havia estat recuperat al COFIB. L'amollada, que va anar precedida d'una molt didàctica explicació d'en Lluís Parpal sobre l'espècie i el procés de recuperació seguit per a aquesta au.

Tot seguit es va començar a caminar per la Vall de Bóquer, on es pogueren veure alguns migrants (pocs, ja que feia un dia massa calorós i assoleiat, poc propici per a que les aus sedimentessin), com ara uns quants ulls de bous grossos, *Phylloscopus trochilus*, un busqueret mosquiter *Sylvia borin*, o alguns papamosques *Muscicapa striata*. Es va escoltar el cant d'un mascle d'oriol, *Oriolus oriolus*. Sobrevolaren la zona una miloca o moixeta voltонера, *Neophron percnopterus*, uns quants

falcons marins, *Falco eleonorae*, un aligot vesper acompanyat d'una àguila calçada, *Hieraetus pennatus*, i un xoriguer, *Falco tinnunculus*.

A migdia es va partir cap a la Torre d'Albercutx, on ja hi havia un grapat d'observadors prenent nota de les aus rapinyaires que s'hi veien. Allà es pogueren veure alguns migrants interessants, com els aligots vespers o una milana negra, *Milvus migrans*. També un abellarol, *Merops apiaster* solitari (cosa rara, ja que aquesta espècie és molt gregària en els seus vols migratoris!), algunes fal·lies pàl·lides, *Apus pallidus* i hirundínids.

En total, es varen veure o escoltar 34 espècies.

Aligot vesper, *Pernis apivorus*. Foto: J. Bazán

A l'aguait

Alicia Pioli ¹ i Rafel Mas ²

Trescar, passejar, mirar a l'aire i pasturar garrigues, aiguamolls i boscos, l'únic secret per poder fer bones i interessants observacions d'aucells. I com a bons ornitòlegs és un plaer i un deure compartir-les amb la resta d'aficionats i "ferits de ploma". Els ornitòlegs de les Illes segueixen a l'aguait de tot el que es remena per les mates, bardisses, prats i sementers i de tot el que els sobrevola.

A continuació vos presentam un recull de les observacions dels aucells més interessants que s'han produït a Menorca i Mallorca en els darrers mesos de febrer, març i abril. Com a novetat incloem les cites més interessants per a l'Illa de Menorca. Això es només una espipellada de la quantitat de cites i observacions que arriben a l'arxiu ornitològic del GOB.

Com sempre aquestes cites han estat passades per diversos observadors. Les de Mallorca s'han extret del fòrums del GOB. Podeu trobar més informació a la plana web del GOB i apuntar-vos al fòrum si voleu rebre els missatges mitjançant un correu a l'adreça. Trobareu les instruccions a la plana web citada abans. Les cites de Menorca han estat recopilades per Alicia Pioli del SOM.

Els noms comuns recollits s'extreuen de la Llista de Noms Recomanats d'Aucells en l'Àmbit Balear.

OBSERVACIONS D'INTERÉS PER MENORCA

Alicia Pioli ⁽¹⁾

FEBRER

Dia 1/02 1 ex. d'Agró blanc gros *Egretta alba*, alimentant-se per Lluriac

El 4/02 8 exs. de vinjolita *Delichon urbicum* volant pels plans de la Vall

El 11/02 1 ex. de Gavina corsa *Larus audouinii* al Port de Maó. Aquesta espècie és poc comú en aquesta època.

15/02 3 exs. d'Oronella coa-rogenca *Hirundo daurica* a Es Prat de s'Albufera des Grau.

El 17/02 1 ex. de Cigonya blanca *Ciconia ciconia* prop de la Mola de Fornells.

El 22/02 1 ex. d'Àguila marcenca *Circaetus gallicus* volant amb una Àguila calçada *Hieraetus pennatus* a Algaiarens.

El 24/02 una parella de Sit de canyís *Emberiza schoeniclus* a les basses de Lluriac i Tirant.

MARÇ

2/03 1 mascle de Titeta groga *Motacilla flava flava* a les Salines d'Addaia.

8/03 5 exs. de Grua *Grus grus* sobrevolen la carretera de Fornells prop de l'ermita de Fàtima.

20/03 1 ex. de Coa-rotja reial *Phoenicurus phoenicurus* a na Vermella (Maó). És la primera cita de la temporada.

23/03 Agró roig *Ardea purpurea*, 1 ex. volant per damunt del pont de la crtra. de Fornells, vora la rotonda des port de Maó.

26/03 es sent el primer exemplar de Cucui *Cuculus canorus* a un pinar d'Algairens.

27/03 fins a 15 exs. d'Ull de bou de passa *Phylloscopus trochilus* a la Marina de Santa Catalina (Maó)

28/03 15 exemplars de llambritja bec-llarga *Sterna sandvicensis* al port de Maó.

29/03 1 ex. d'Ànnera de les bahames *Anas bahamensis* a les salines de Mongofre. I 9 exs. de Vinjol reial *Apus melba* a s'Albufera des Grau.

31/03 1 ex de Bec planer *Platalea leucorodia* descansant a les basses de lluriac i Tirant.

ABRIL

2/04 33 exs. de Cames de jonc *Himantopus himantopus* a les Salines de Mongofre.

7/04 1 ex. d'Ànneda peixatera *Mergus serrator* a Illa de l'Aire. Aquest mateix dia un mascle d'arpella d'Albufera *Circus cyaneus* cercant menjar sobre les colònies de gavines.
9/04 Primera observació de Titeta d'estiu *Anthus campestris* a es Port de sa Nitja.

15/04 2 exs. de Picaplatges *Arenaria interpres* a l'Illa de l'Aire.

16/04 1 mascle d'arpella cendrosa *Circus pygargus* al camí de Tordonell. També al mateix lloc 2 mascles i una femella de Vitrac foraster *Saxicola rubetra*, els primers de la temporada.

19/04 1 Arpella russa *Circus macrorus* jove caçant conills a Illa de l'Aire. També 1 ex. de Curlera *Numenius phaeopus*.

19/04 Primera cita prenupcial de tórtora *Streptopelia turtur* a Binixems (Alaior).

26/04 1 ex. de cucut reial *Clamator glandarius* observat dins la pineda d'Illa de'n Colom.

Llambritges de bec llarg, *Sterna sandvicensis*. Foto: M.Rebassa

27/04 1 ex. de fumarell alabanc *Chlidonias leucopterus* a les salines de Mongofre.

28/04 1 ex. de gaig blau *Coracias garulus* al Lloc de s'Algarrova, Ctra des Grau, Maó.

OBSERVACIONS D'INTERÉS PER MALLORCA

Rafel Mas ⁽²⁾

FEBRER

Dia 25 1 ex. de garsa *Pica pica* vora la Bassa de Cas Ferrer Nou, Alcúdia.

MARÇ

Dia 13 1 ex. mol primerenc d'Ull de bou siulador *Phylloscopus sibilatrix* a Esporles

Dia 15 una de les primeres falzies *Apus apus* sobrevolant Porreres.

Dia 16 3 exs. de titina de gola roja *Anthus cervinus* a s'albufera de Mallorca

Dia 26 una Falzia real *Apus melba* al passeig Mallorca de Palma

Dia 29 1 ex. de Xàtxero groc *Motacilla flava* femella amb material per construir el niu al bec al prat de Sant Jordi.

Dia 30 1 ex. d'Oronella coa-rogenca *Hirundo daurica* a s'Albufera. A la depuradora de Can Picafort un fumarell carablanc *Chlidonias hybrida* i 1 ex. de cama verda menuda *Tringa stagnatilis*. Al prat d'Alcúdia 1 ex. de gavinó *Larus minutus*.

ABRIL

Dia 2 1 ex. de capsigrany *Lanius senator* a Son Pax, Palma. També aquest dia entre Sant Joan i Montuïri es sent cantant el primer mascle de guàtlera *Coturnix coturnix* i al mateix lloc un

Falzia reial, *Apus melba*. Foto: T.Muñoz

Papamosques, *Muscicapa striata*, covant al niu a un garballó. Foto: J.J.Bazán

mascle de sól·lera *Emberiza calandra* parcialment albi.

Dia 7 1 ex. de Corb africà *Corvus albus* prop de Portocolom

Dia 9 s'observa la fotja banyuda *Fulica cristata* amb collar OPR construint un niu amb bova a la zona humida de Canyamel. Uns dies abans se l'havia vist copulant amb un mascle de fotja comuna *Fulica atra*. A la mateixa zona un mascle de Papamosques negre *Ficedula hypoleuca*.

Dia 9 a Andratx 1 ex. molt primerenc de caçamosques *Muscicapa striata*.

Dia 10 1 ex. de Coablanca rossa *Oenanthe hispanica* a la finca d'es Galatzó.

Dia 15 a Ciutat jardí 5 exs de llambritja *Sterna hirundo*, 11 exs. de llambritja menuda *Sterna albifrons* i 1 ex. de llambritja de bec negre *Sterna nilotica*. També 1 ex. de Garsa de mar *Haematopus ostralegus* i 6 exs. de Gavina capnegra *Larus melanocephalus* amb plomatge d'hivern.

Dia 16 a s'Albufera es veu i es sent un exemplar d' ull de bou siberià *Phylloscopus collybita tristis*.

Dia 18 al Parc Natural de Mondragó 1 ex. d'Arpella russa *Circus macrourus*. El mateix dia a Son Forteza (Puigpunyent) 1 Botxí meridional *Lanius meridionalis*.

Dia 20 a la Gola Pollença, un xàtxero groc "capnegre" *Motacilla flava feldegg*. A s'Albufera el primer falcó marí *Falco eleonora*.

Dia 27 una Juia *Vanellus vanellus* a s'Albufera de Mallorca.

Observadors: M. Rebassa, G. Perelló, M. Rebassa, T. Bauzá, R.Mas, Carlos, P. Sunyer, S. Nicholls, M. Morlà, J.M. Tapia, T. Muñoz i C.Artigues.

(¹) Recopilació de Menorca, www.menorcasom.org

(²) Recopilació de fornumaus, rafel-mas@mallorcaweb.net

Es Busqueret recomana...

Juanjo Bazán ¹

"Happy feet", ecologisme ballat i cantat

Aquests dies he vist al cinema *Happy feet*, més coneguda com "la peli dels pingüins". Jo normalment vaig al cinema (amb poca freqüència) amb l'ànim de disfrutar i a vegades (com el nostre amic en Rafel Mas), també per fer un poquet de crítica o per trobar els errors cinematogràfics. Precisament record quan vaig sortir de veure *Gladiator*, veient un munt d'errors històrics, de localitzacions, de guió, i en canvi tots els meus acompanyants varen sortir encantats amb la pel·lícula, i les al·lotes totalment enamorades de Russell Crowe. Bé, la qüestió és que segurament he mirat aquesta peli amb ulls de nin perquè no he trobat massa errades. La he trobat entretinguda, divertida i recomanable. He llegit les crítiques d'un parell de diaris i revistes que la critiquen bastant dient que és una història vella, que dona "mal rollo". Està clar que per això del cinema cadascú té els seus gusts.

La pel·lícula és de dibuixos animats (ara es diu d'"animació per ordinador") i és una mescla de musical, història d'amor, d'aventures, de por...en la que es mostren coses tan "velles" com el valor de l'amistat, la soletat dels individus que són rebutjats per ésser diferents, la desaparició dels pols per l'escalfament global, la sobreexplotació dels recursos pes-

quers, la destrucció dels hàbitats, en aquest cas, del darrer gran ecosistema del planeta, l'Antàrtida, o fins i tot la bogeria a la que arriben els animals engabiats (com el protagonista al pingüinari).

L'animació per ordinador és d'un alt nivell i permet situar la càmera imaginària en angles impossibles, davant de la cara d'un pingüí que es llança d'un penyassegat o dins de la boca d'un depredador, i les escenes de les ventisques són espectaculars.

Anant a lo concret, hi ha un parell d'escenes i personatges impagables. La primera és la dels paràsits marins (*Catharacta antarctica*) en la que el que va anellat ens descriu com ha estat "abduït" per "alienígenes" (anelladors d'aucells) amb una descripció de l'experiència molt divertida.

Un altre personatge inigualable es el "Doctor Amor", un pingüí de cresta taronja (*Eudyptes chrysolophus*) que ha convertit la desgràcia d'encaixar el cap dins d'un plàstic per enganxar sis coca-coles, en una excusa per convertir-se en un líder mesiànic (un xerraire, o el més parescut a molts dels nostres polítics...) que utilitza el seu carisma per enriquir-se (en el seu cas amb pedres, de gran valor pels pingüins), tenir una posició social predominant, o fins i tot per aconseguir favors sexuals (tranquils, que com és una peli per

(¹) juanjosebazan@colvet.es

nins, fin i tot arriba a resultar simpàtic aquest bergant).

En quant a la part musical, això ja és qüestió de gusts. Des de cançons més clàssiques fins a modern hip-hop aquests animalets canten i ballen de tot. Magnífic el *Somebody to love* de Queen. I el millor del film: - L'atac de la foca lleopard (*Hydrurga leptonyx*)

- Els pingüins llatins (?cubans?), pingüins d'Adelia (*Pygoscelis adeliae*)
- El llançament de pingüins a l'aire amb la cua de les orques (*Orcinus orca*) en el més pur estil reportatge del *National Geographic*.

- Els espectaculars elefants marins (*Mirounga leonina*)

Per acabar, també surten pingüins de Humboldt (*Spheniscus humboldti*) que són l'única espècie que neda en aigües càlides (els podeu veure a

Marineland) i el protagonista és un pingüí emperador (*Aptenodytes forsteri*).

Perdonau tants de noms en llatí, pero vos ajudaran per veure imatges d'aquestes espècies al *Goggle*, per exemple.

Esper que la Warner, Goggle i Marineland em donin la comissió corresponent per la publicitat.

Crec que és interessant anar al cinema amb els al.lots per veure pel.lícules que, a més d'entretingudes, ens mostrin, encara que sigui de passada, alguns valors com la solidaritat, l'amistat i altres com els valors ecològics en general o més concrets com els efectes del canvi climàtic o la destrucció d'hàbitats i recursos naturals...i de passada veure aucells que no es deixen veure gens per Mallorca.

Humor

Xavier Canyelles ¹

(¹) escarabajodorado@ono.com

VOLS REBRE *ES BUSQUERET*?

Envia aquesta butlleta fotocopiada per correu ordinari, correu electrònic o entrega-la en mà a l'oficina del GOB. La subscripció és totalment gratuïta.

Dades personals

Nom i llinatges:

Carrer/Plaça/Av.:

Codi Postal:

Localitat:

Província:

Telèfon.....

Correu-e.:

***Es Busqueret*. Revista de divulgació ornitològica**

Grup Balear d'Ornitologia i Defensa de la Naturalesa (GOB)

C/ Manuel Sanchis Guarner, 10 baixos

07004 Palma (Balears)

correu-e de contacte: ornitologia@gobmallorca.com

Es Busqueret es pot consultar i descarregar en versió PDF a tot color a la plana www.gobmallorca.com/ornit/esbusqueret

***ES BUSQUERET* TAMBÉ ETS TÚ**

Aquesta revista es confecciona amb articles, fotografies i dibuixos que la gent aporta de manera desinteressada. Des d'aquí et convidam a participar en la seva confecció. Envia'ns els teus articles, cartes, dibuixos o tires còmiques. Tens una fotografia que t'agradaria que sortís a la revista? Idò envia-la! Anima'vos!, entre tots farem una revista més interessant. Pots enviar-nos coses a les adreces citades més a munt.

NORMES DE PUBLICACIÓ A LA REVISTA "ES BUSQUERET"

L'extensió del text no és limitada, si bé es recomana que sigui de com a mínim 1 fol.li dinA4.

En el titular i a la primera menció que es faci d'una espècie dins del text, s'hi indicaran tant el nom/s comú/s com el científic, per aquest ordre. Sempre es citarà com a mínim un dels noms comuns de l'aucell. El nom comú es seguirà del nom en llatí en cursiva i tancat entre parèntesi

El nom comú durà la primera inicial en majúscules si és simple, i si és compost, l'adjectiu anirà en minúscules. Si es citen varies espècies, cada una es separarà amb una coma. Si es torna a citar la mateixa espècie bastarà posar el nom comú.

Quan es parli d'espècies generalitzant, els noms, tant els simples com els composts, duran les inicials en minúscules.

Es suggereix fer ús del Llistat de Noms Recomanats a l'hora de citar un nom per l'espècie, encara que seria recomanable afegir més d'un nom comú principal. Dins del text, els llistats d'espècies, contendran sempre el nom comú o "Recomanat", seguit del nom en llatí. No s'usarà mai el nom científic tot-sol.

L'autor, dins la mida del possible, ha de facilitar les fotos i/o dibuixos que n'il·lustraran el text. El format de les fotos o dibuixos ha de ser JPG. S'han d'enviar il·lustracions a la màxima resolució possible (la seva

mida ha de tenir entre 700 i 1400 punts d'ample).

Les fotografies i il·lustracions poden ser en blanc i negre o en color.

Si les fotografies no són de l'autor, se n'indicarà la procedència.

Les fotografies, il·lustracions, gràfics, taules, etc... aniran identificades i referenciades a uns peus d'il·lustració on s'indicarà l'explicació i autor de les fotografies quan sigui el cas. Les taules i gràfics s'esmentaran al text.

Si es fan referències a altres textos, aquestes referències quedaran reflectides a un apartat de bibliografia. Per exemple, si dins del text trobam: "...la nidificació d'aquesta espècie es dona entre el mes d'abril i juny (González, 1995).", al final del text hi haurà un apartat que dirà: <<BIBLIOGRAFIA:

González, J. 1995 La nidificació de la Senyoreta (*A.caudatus*) a Mallorca. Revista d'ornitologia 1994. Vol.5 : 12-15>>

Els textos s'enviaran preferentment en català. En cas d'enviar-los en castellà, es farà una traducció al català per part del comitè editorial, el més fidel possible a l'original.

Els textos s'enviaran preferentment per correu electrònic a:

rafelmas@mallorcaweb.net

Foto: M.Rebassa

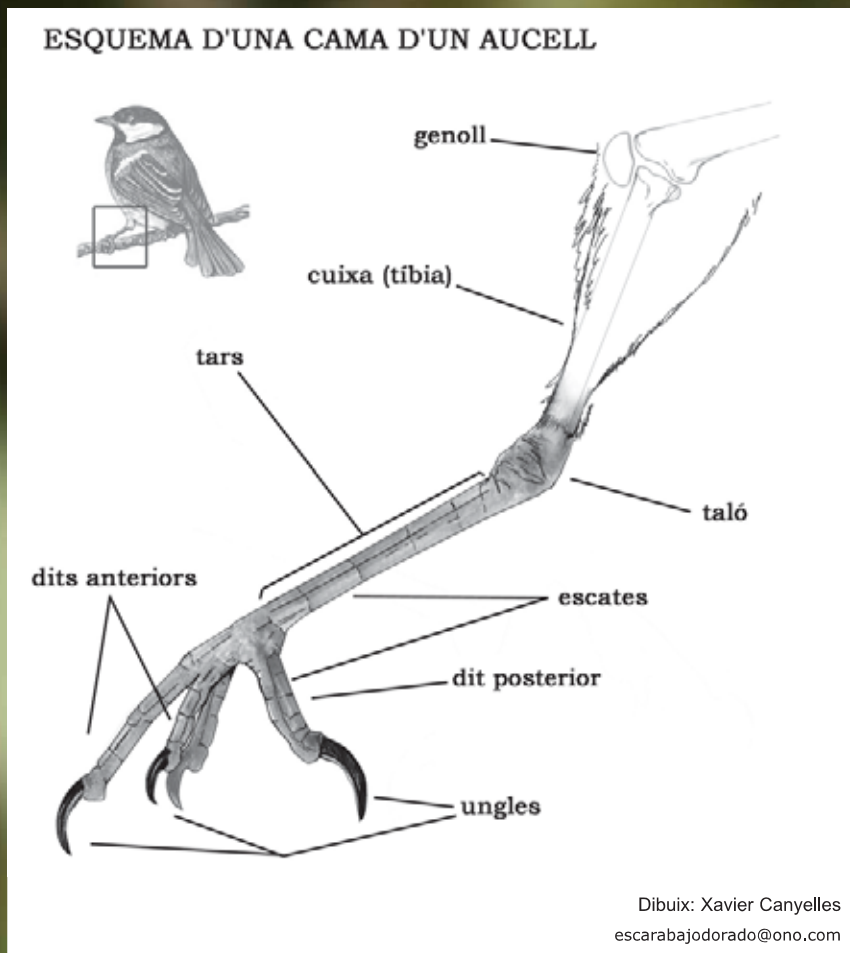
Malauradament són molts els animals que moren a les carreteres d'arreu de les nostres illes. La carretera d'es Murterar, que és on s'ha fet aquesta fotografia, és un gran perill per algunes de les aus que estan presents a s'Albufera de Mallorca. Des d'aquí volem denunciar les altes velocitats que agafen els cotxes en el tram que passa per davant la central elèctrica i demanam que s'hi posi remei aviat.

Foto: T. Font

Anatomia d'un aucell

En aquest número d'*Es Busqueret* te mostram els noms de les principals zones de la cama d'un aucell.

Grup Balear d'Omitologia i Defensa de la Naturalesa (GOB)

C/Manuel Sanchis Guarner, 10 baixos 07004 Palma (Illes Balears)

www.gobmallorca.com